

Westman, Robert / Gingerich, Owen

Wokół autorstwa marginaliów na
kopiach De revolutionibus Kopernika -
Nie daj Tychonowiwi co nie jest
Brahego / Edward Rosen, "Kwartalnik
Historii Nauki i Techniki" nr 3-4 (1981)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 27/1, 181-184

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Owen Gingerich (Cambridge, Mass.)

Robert S. Westman (Los Angeles)

WOKÓŁ AUTORSTWA MARGINALIÓW NA KOPIACH DE REVOLUTIONIBUS KOPERNIKA*

W Bibliotece Narodowej CLEMENTINUM w Pradze znajduje się opatrzona licznymi marginaliami kopia drugiego wydania *De revolutionibus*, która od XVII wieku jest wiązana z nazwiskiem Tychona Brahe. Kopia ta została wydana jako facsimile w 1971 r. pt. *Nicolai Copernici De revolutionibus orbium coelestium libri sex* (editio Basileensis) cum commentariis manu scriptis Tychonis Brahe.

W 1973 r. Gingerich odkrył w Bibliotece Watykańskiej pierwsze wydanie księgi Kopernika z licznymi uwagami, dokonanymi tą samą ręką, a zawierające z tyłu fascynującą serię rysunków orbit planetarnych, które wydawały się być związane z wczesnymi rozważaniami kosmologicznymi Tychona Brahe¹. Szkice te — datowane w styczniu i lutym 1578 r. — wydawały się być przedwczesne dla dorobku Tychona Brahe w kontekście jego oświadczenia z 1588 r., iż opracował on swój system w 1583 r. Rozbieżności te można częściowo pogodzić, jako że na rysunkach watykańskich nie było zaznaczone decydujące przecięcie się sfer Marsa i Słońca (ale też w istocie nie było to możliwe do wykonania przy użytych proporcjach).

W 1974 r. Westman odkrył na Uniwersytecie w Liège² trzecią kopię pierwszego wydania, zaopatrzoną w uwagi wykonane tym samym charakterem pisma; następnie Gingerich odnalazł jeszcze jedną kopię — drugiego wydania — pochodzącą pierwotnie ze zbiorów Biblioteki Królewskiego Towarzystwa Astronomicznego, a znajdującą się obecnie w rękach prywatnych w Londynie. Jakkolwiek marginalia na wszystkich czterech kopiach są bardzo zbliżone do siebie, to jednak pod pewnymi względami różnią

* W nawiązaniu do opublikowanego w numerze 3—4/1981 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” artykułu E. Rosena pt. *Nie daj Tychonowi, co nie jest Brahego*, drukujemy zapowiedziany komunikat O. Gingericha i R. S. Westmana (Przypis Redakcji).

¹ Owen Gingerich: *The astronomy and cosmology of Copernicus*, s. 67—85 (w:) G. Contopoulos (red.) *Highlights in astronomy*, International Astronomical Union (1974); jak również, *Copernicus and Tycho*, „Scientific American” CCXXIX (1973), s. 86—101.

² Po raz pierwszy ogłoszone na konferencji Towarzystwa Historii Nauki w Norwalk, Connecticut, październik 1974.

się w każdym z tomów. Egzemplarz z Liège jest szczególnie ważny, ponieważ zawiera wcześniejsze, dosyć precyzyjnie skopiowane, uwagi Erasma Reinholda³, które zostały częściowo skopiowane na egzemplarzach z Pragi i Watykanu.

Zadziwiająca okoliczność, że cztery różne kopie opatrzone są komentarzami wykonanymi tą samą ręką, jak również ciągle wątpliwości Westmana co do charakteru pisma — skłoniły nas do zrewidowania poglądu, że autorem ich jest Tycho Brahe. Na początku 1978 r. zdaliśmy sobie sprawę, że marginalia nie mogły być napisane przez duńskiego astronoma własnoręcznie. Tym niemniej wydawały się istnieć liczne związki z Tychonem, włącznie z cytatami teorii grupowania planet Offusiusa w *Progymnasmata* (1603, s. 472) oraz metody prostoferezy, którą Tycho wynalazł przypuszczalnie wraz z Paulem Wittichem.

Rozpoczęliśmy szeroko zakrojone poszukiwania wśród tych postaci z drugiej połowy XVI w., które ewentualnie mogłyby być autorami marginaliów; badania nasze sugerowały Witticha (ok. 1550—1587), wędrownego matematyka z Wrocławia, cieszącego się dużym szacunkiem wśród mu współczesnych, a obecnie praktycznie nieznanego, ponieważ zmarł nie zdążywszy opublikować żadnej ze swoich prac. Wiele śladów prowadziło do Witticha: ten sam charakter pisma odnajdujemy na kopii *Astronomicum Caesareum* Appianusa⁴, ofiarowanej Wittichowi przez Tychona w 1580 r. — pod koniec krótkiego pobytu Witticha na wyspie Hveen; na początku wykazu długości geograficznych w kopii watykańskiej podano „Vratislaviae” (Wrocław, dawniej Breslau) — natomiast nie włączono Hveen czy Kopenhagi; co więcej — w *De revolutionibus* z Edynburga⁵, zawierającej skopiowane uwagi z egzemplarza z Liège, słowa „a M. Witt inventus est”, zastąpione są „a me inventus sit”. Problem został ostatecznie rozwiązany, gdy otrzymaliśmy zimą 1978 r. poświadczoną kopię⁶ pięciu stron odręcznych notatek Witticha z księgi obserwacji komety z 1580 r. Tychona. Zmiana stanowiska wobec autorstwa marginaliów na kopiach *De revolutionibus* wyjaśnia tajemnicę, dlaczego Duncan Liddel (1561—1613) z Aberdeen i John Craig (ok. 1550—1620) z Edynburga posiadali tak wiele tych marginaliów w swoich własnych kopiach *De revolutionibus*: obydwaj mogli spotkać się z Tychonem co najwyżej przelotnie, podczas gdy obaj utrzymywali kontakty z Wittichem.

Nosimy się z zamiarem opublikowania gruntownej rozprawy, dotyczącej czterech kopii Witticha, w którymś z przyszłych numerów „Centaurusa”. Chcemy tam odpowiedzieć na pytanie, dlaczego pierwotne błędne przypi-

³ Egzemplarz *De revolutionibus* z marginaliami naniesionymi przez Reinholda znajduje się w Crawford Collection, Obserwatorium Królewskie w Edynburgu.

⁴ Kopia Appianusa należy do zbiorów Regenstein Library, University of Chicago.

⁵ Egzemplarz Johna Craiga *De revolutionibus* z 1566 r. znajduje się w zbiorach University Library, Edynburg.

⁶ Dodatkowa adnotacja Jacoba Monau z 23 października 1600 r. potwierdza własność pisma Witticha.

sanie uwag Tychonowi pochodzi z Pragi. W artykule zamierzamy zamieścić materiały dotyczące biografii Witticha — łącznie z informacjami poprzednio nie publikowanymi; chcemy przeanalizować stosunek Brahego do Witticha oraz wykazać, że wynalezienie pierwszych dwóch formuł „prosthaphairesis”, które stanowiły zapowiedź logarytmu, było w zasadzie wyłączną zasługą Witticha. Wreszcie wysuniemy przypuszczenie, dlaczego Wittich zaopatrzył swoimi uwagami tak wiele kopii dzieł Kopernika.

Z języka angielskiego przełożył Ryszard Jarzęcki

